

LEES EN OVERDENK ONBEVOORDEELD!
OORDEEL ZELF.—LAAT LEZEN.

ONZE POLITIEKE AARDBEVING

Beschouwingen over den Jameson Inval.

PAARL.:

D. F. DU TOIT & C., DRUKKERS EN UITGEVERS.

1897.

Het Dagblad.

Het eerste en eenige Hollandsche Dagblad in de Kaapkolonie, wordt reeds den vorigen avond per trein verzonden en bereikt dus Wellington, Worcester, Beaufort West en andere binnenlandsche dorpen vóór eenige Kaapsche krant van denzelfden datum. Laatsté nieuws den vorigen avond geseind van alle oorden der wereld. Prijs 1d. Inteekening 6s. per kwartaal, per post 9s. Proefnummers gratis toegezonden op aanvraag.

“ONS KLYNTJI.”

Eerste

AFRIKAANSE MAANDBLAD.

Met Printjiis en Mooi
Afrikaanse Storiis.

Gedenkstukke en Ferhale uit ons Geskidenis, Afrikaanse Gedigte met Musiik, Eenfoudige Praatjiis o'er Wetenskappelijke Sake, 'n Ferhaal o'er di Koningin fan Skeba, hoe sy in Simbabwe (Sambesia) gewoon en geregeer het, hoe sy by Salamo gaan kuier het, ens., ens., aller interessants.

Nuwe Inteekenaars moet hulle Adresse tog *duidelik* en *folledig* opgé, en kry, solank as di voorraad hou, al di agterste nommers fan di jaar.

POSWISSELS IS DI FYLIGSTE EN BESTE BETAALMIDDEL

By opstuur fan name en geld moet assebliif *duidelik* geseg worde of dit fer 'n ou'e of nuwe inteekenaar is.

Onze Politieke Aardbeving.

1. HET STANDPUNT DOOR ONS INGENOMEN.

Het Britsche Parlement heeft de motie van den heer Stanhope verworpen met 304 tegen 77 stemmen, luidende als volgt :

“Dat dit Huis bemerkt met leedwezen uit het rapport van het Select Komite over de Britsch Z. A. Maatschappij, dat zekere telegrammen in bezit van den heer Hawksley, solliciteur van den heer Rhodes, en getuige voor het gezegde komite, niet aan het komite werden voorgelegd, en dat de gezegde Hawksley verschijne voor de “bar” van dit Huis op een dag voor dat doel bepaald, om daar en dan de gezegde telegrammen te pro'uceeren.”

Met de verwerping van dit voorstel is feitelijk het onderzoek aangaande den Jameson inval afgelopen, en kunnen we nu bedaard een terugblik nemen van de gansche treurige geschiedenis, welke wij niet beter kunnen karakteriseeren dan een politieke aardbeving welke anderhalf jaar geleden heel Zuid Afrika deed beven tot op hare staatkundige grondvesten.

Wel hebben we nu het officieel rapport van gemeld Komite nog niet voor ons, en evenmin een volledig verslag van het debat in het Britsche Lâerhuis. Maar de kabelgrammen der drie agentschappen—die van Reuter, van de Argus Maatschappij en van de Standard en Diggers News—zijn zoo uitvoerig en stemmen in hoofdzaak zoo nauwkeurig overeen, dat de officiële verslagen toch geen verandering meer in onze zienswijze zullen kunnen aanbrengen.

We achten dan nu den tijd van spreken—van beslist oordeelen—gekomen. Gedurende een aardbeving wanneer alles schijnt te waggelen en allen verward dooreen loopen is het gewis niet de tijd van bedaard oordeelen. Men heeft alsdan genoeg te doen met zoo bedaard en kalm mogelijk te bedenken wat kan gedaan worden om de nadeelige gevolgen van het omheil zooveel mogelijk te verminderen; en daartoe neemt men het veiligst standpunt in.

Dit is wat we in dezen hebben gedaan. Als onpartijlig nieuwsblad hebben we de berichten van alle zijden zoo uitvoerig en nauwkeurig mogelijk gegeven en niets aan onze lezers onthouden. Maar ons eindoordeel hebben wij terughouden totdat het drievoudig onderzoek—eerst te Pretoria, toen te Kaapstad en eindelijk te Londen—zou zijn afgelopen, getrouw aan het algemeen erkend beginsel geen zaak of personen te beoordeelen zoolang die onder rechterlijk verhoor (*sub judice*) zijn. Maar nu de tijd van spreken o.i. gekomen is willen we dan ook geen dag langer zwijgen dan absoluut noodig was, maar op den tijd oordeelen met eengewis en zeker oordeel, met al de feiten en gegevens voor ons, onpartijdig en onbevangen, zonder aanzien des persoons, hoofdzakelijk met het heil van land en volk voor oogen.

Of we dan gedurende dat anderhalf jaar geheel zwegen en hoegenaamd geen opinie

uitspraken? O neen, dat zou zijn een dwaalen naar het andere uiterste; waar het noodig was spraken we wel degelijk, gelijk uit ons volgend overzicht ten overvloede blijkt. Maar we spraken—om bij voorgaand beeld te blijven—als iemand in een aardbeving of storm, die de gevaren aanwijst, verkeerde stappen afraadt, en den weg van veiligheid aanwijst, niet als rechters die personen en zaken beoordeelen of veroordeelden vóór er tijd was alle bijzonderheden van alle zijden te vernemen en behoorlijk te overwegen.

Die bezadigde houding werd ons van verschiende zijden ten kwade gednid. We werden gescholden, veroordeeld, belasterd. Doch, als degenen die bewust waren dat wij het juiste standpunt hadden ingenomen, bleven we kalm onder al dat rumoer en gearrewar, wetende dat de tijd ons zou rechtvaardigen. En wanneer we straks aantoonen hoe vele onware berichten door den tijd werden gelogenstraff, tot beschaming dergenen die oordeelden vóór den tijd, dan zal elk onbevooroordeelde moeten erkennen, dat ons standpunt het beste, indien al niet het eenig zuivere was. Temeer wanneer daarbij blijkt, gelijk blijken zal, dat wij niets ongezegd lieten dat noodig was gezegd te worden op de juiste tijd. Men houde hierbij slechts in 't oog dat alle volgende uitlatingen kwamen van hetzelfde kantoor, hetzij zij tot het publiek doordrongen door middel van de drukpers: *Patriot*, *De Paarl* of *Het Dagblad*, of door een middel van publieke en Bondsvergaderingen.

Pas bracht de telegraaf het onverwacht en door velen met ongeloof ontvangen bericht dat Jameson met een gewapende macht de Transvaalsche grens overtrokken was, of de eerste publieke vergadering in de Kolonie gehouden werd aan de Paarl opgeroepen, met een kennisgeving geschreven en verzonden

door onzen hoofdredakteur uit ons kantoor, op den morgen van 2 Januari 1896, vóór men nog wist of er een schot vallen zou. (Eerst staande de vergadering ontving men verwarde telegrafische berichten, waarnit men meende te moeten opmaken dat men reeds aan het vechten was.) En door onzen hoofdredakteur werd op gemelde vergadering het volgende voorstel gedaan dat eenparig aangenomen werd en dat door Colesberg en andere plaatsen haast letterlijk werd overgenomen.

“Deze vergadering heeft met diep leedwezen kennis genomen van den ourustigen toestand waarin de Z. A. Republiek thans verkeert, als treurig op zichzlf en zeer schadelijk voor de mijnindustrie en voor de welvaart van heel Zuid Afrika;—zij veroordeelt ten sterkste het binneurukken van Transvaalsch grondgebied door Dr. Jameson, den Administrateur van Mashonaland, met een gewapende macht, als ongeroepen en berekend de treurigste gevolgen na zich te slepen, en zij verwacht van den heer Rhodes, als bestierend Directeur der Britsch Z.A. Maatschappij, eene spoelike en duidelijke verklaring aangaande deze schuldige daad van den hoofdamtenaar der Maatschappij;—zij heeft met veel genoegen vernomen dat Harer Majesteits Hooge Commissaris deze daad van inbreuk op een aangrenzenden Staat heeft afgekeurd, en alle middelen heeft in 't werk gesteld om Dr. Jameson met zijn macht terug te roepen, ja zelf naar Transvaal is vertrokken in belang van den vrede;—zij verneemt ook met genoegen dat de Transvaalsche Regeering bereid is de rechtmatige gieven der uitlanders in Transvaal, waartoe ook vele Kolonisten behooren, te overwegen en zooveel mogelijk daaraan tegemoet te komen op constitutioneel wijze, waardoor uitzicht geboden wordt op eene vrede lievende schikking, wat zij van harte wenscht;—en om zooveel in haar vermogen is bij te dragen tot de verwezenlijking van dezen wensch besluit zij tot de benoeming van een Comité van Waakzaamheid, bestaande uit 5 leden, ten einde den voortgang van zaken te volgen en naar omstandigheden werkzaam te zijn in belang van vrede en orde, over te nemen den geest van dit besluit, waarvan door gemeld Comité per telegraaf bericht zal worden gedaan aan ZEx. den Hoogen Commissaris, aan den edelen heer Rhodes, en aan ZHed. den President der Z.A. Republiek.”

In dit voorstel werd inderdaad den grondtoon aangegeven voor de gedragslijn verder door de Afrikaander partij gevolgd. Tegenover de lasterlijke beschuldiging van een Rhodesman, ja, "Rhodes zijn Hotnot," te zijn was de voorsteller dezer resolutie integendeel de eerste man in het land die er op aandrang dat de heer Rhodes tot verantwoording moest geroepen worden. Zie tevens wat hij ter explicatie van dit punt in zijn voorstel op gemelde vergadering zeide:—

Sprekend lichtte daarop de verschillende deelen van het voorstel toe. Allen betreuren gewis den toestand van zaken in Transvaal, waarvan een Burgeroorlog het gevolg kan zijn. Hij geloofde niet dat er een was die niet ten sterkste de daad van Dr. Jameson afkeurde; maar wij willen ook explicatie van den heer Rhodes. Het was alles goed en wel voor den heer Rhodes om te zeggen, hij is niet Dr. Jameson, en is niet verantwoordelijk voor Jameson's daden, doch hij is Bestierend Directeur der Chartered Maatschappij, en moet dus van de zaken weten. Verder staat de Goldfields Coy., waarvan hij ook Bestierend Directeur is, voorop in de beweging, gelijk men ziet uit een telegram. Wij hebben dus volkomen recht om van den heer Rhodes eene verklaring te eischen van de positie.

Hiermee is dus vooreerst gezegd wat toen noodig was: de inval veroordeeld: de afkeurende houding der Rijksregeering (zoover toen bekend) goedgekeurd; de heer Rhodes tot verantwoording geroepen, en tevens de onhoudbaarheid zijner positie in 't licht gesteld. We beweerden niet dat zulks niet beter kon gezegd zijn; maar we hebben het gezegd zoo goed we konden en vragen: wie heeft het toen beter gezegd?

We stappen nu over wat we verder van stap tot stap en van dag tot dag zeiden, om zulks straks kortelijks te resumeeren; terwijl we ons nu vooreerst bepalen tot de hoofdpunten, of ontkenningen in dat treurspel. Beiden *De Paarl* en *Di Patriot* ver-

dedigen alstoen de gedragslijn door dat besluit aangewezen. Onmogelijk is het lange citaten te geven van alle artikelen, daarom geven we slechts één enkele paragraaf:—

Eindelijk nog één enkel woord over de verhouding onzer Afrikaner Partij in dezen. Onze Jan heeft zich duidelijk verklaard, en zoo deden de vergaderingen van de Paarl en Graaff-Reinet, centrums van het Afrikanisme. Wat den heer Rhodes betreft, herhaaldelijk kwamen berichten van zijn bedanken en even herhaaldelijk werden die tegengesproken. We willen niemand en niets oordeelen vóór den tijd, maar wat we van den heer Rhodes verwachten is eene spoedige en duidelijke verklaring aangaande de Jameson expeditie.

De volgende gelegenheid voor onze Afrikaner partij om zich, zoover de ontkenning der gebeurtenissen toen toeliet, uit te spreken was tijdens de zitting van het Bondscongres te Burgersdorp in 't begin van Maart 1896, en aldaar was onze hoofdredakteur de mede opsteller en secondant van het uitvoerig voorstel, dat eenparig werd aangenomen en dat de toekomstige verhouding onzer partij tegenover den heer Rhodes (die intusschen afgetreden was als premier, maar een volkomen stilzwijgen omtrent zijne positie bewaarde) aldus bepaald:—

De vergadering wenscht met den meesten nadruk haar gevoelen te uitdrukken, tenzij de heer Rhodes er in slaagt zich te zuiveren van deze beschuldigingen en van alle deelneming aan, voorkennis en begunstiging van het komplot en van daarop volgende bescherming der hoofdaanleggers en uitvoerders, het voor de Nationale Afrikaander Partij onmogelijk zal zijn met hem op staatkundig gebied samen te werken.

De eerste ontkenning in dit treurspel welke nu volgde was de Rhodesverheerlijking toen hij de Kolonie passeerde op weg naar Engeland. Zoodra het bekend werd dat de heer Rhodes deze roete nam en dat zijne vrienden eene statelijke receptie organiseerden, keurden we reeds vooraf dezen stap beslistelijk af in een leader in

't *Dagblad*, waaruit we het volgende overnemen :—

Tot heden is de heer Rhodes dus nog niet onder verhoor geweest. Om die reden gingen en gaan we niet mede met diegenen die hem onverhoord aan den hoogsten boom willen ophangen. Maar evenmin kunnen we meegaan met degenen die hem nu een statelijke receptie willen geven. De heer Rhodes staat onder beschuldiging, en wel eene zeer ernstige beschuldiging, en daarom viaden wij het even onraadzaam hem te fetteren als te condempneeren. We hebben zoolang gewacht, laat ons nu nog een weinig wachten. Weldra zal hij zich moeten verklaren voor het Select Komité in Engeland en dan zullen wij beter in staat zijn te oordeelen.

Dan is er nog eene andere zijle aan de zaak. Het organiseeren van een feestelijke ontvangst van den heer Rhodes kan niet anders dan zekeren politieken invloed uitoefenen. Binnen de Kolonie zelve geeft het onwillekeurig eene wrijving tusschen zijne voor- en tegenstanders en onze goede verstandhouding tot de republieken wordt daardoor wis niet bevorderd.

Natuurlijk bedoelen we daarmee niet dat men den heer Rhodes bij zijn doorgang alhier moet mijden als de pest. Neen, laten zijne vrienden hem gaan ontmoeten en welkom heeten. Laat de nieuwsgierigen zoowel als belangstellenden uittrekken hem tegemoet als zij willen. Daartegen is geen bezwaar, dat is iets natuurlijks en kan noch belet noch gewraakt. Maar waartegen wij bezwaar hebben is het organiseeren van eene officiële receptie zooals te Port Elizabeth en een semi-officiële of officiële receptie als aan de Kaap. Te Port Elizabeth bijv. gaan, volgens de *Times*, de burgemeester en stedelijke raad, de Kamer van Koophandel en Havenbestuur en andere publieke lichamen hem officieel ontvangen en zij zoo digen verder alle stadsaden binnen den afstand van 150 mijlen uit om daaraan deel te nemen door het zenden van afgevaardigden. Dit schijnt wat overtreven officieel en veroorzaakt noodelooze wrijving.

Het zal o.i. nog te bezien staan of het de ware vrienden van den heer Rhodes zijn die deze officiële ontvangst organiseren.

En zie hier nog wat *di Patriot* zeide tijdens de ontvangst :—

Onfangs Rhodes.—Meneer Rhodes is laatste week oral waar hij deurgegaan het feestelijk ontfang. An Port Elizabeth was di onfangs

algemeen en fele omliggende plekke het daaran deelgeneem; so was dit oek aan Kimbrey en di Kaap en oral waar hij ferbij gegaan het. Mar ons blij bij ons standpunt, en ons denk di meeste Afrikaners met ons, en dit is: Na wat gebeur is bij de begin fan di jaar gaan ons gen stap met meneer Rhodes saam wi, foor hij hom wi geuiwer het van di ferdinking wat op hom rus ni. Hij gaan nou na Engeland en sal hom daar gaan ferantwoorde foor di Komité wat di Parlement daar beoem het. Ons sal dus wel gou hoor wat hij te sê het. Di welk omsadrese wat hom angepresenteer is praat dan ook niks van di Jameson komplot en politiek ni, mar wens hom n t geluk met sijn werk in di Noorde. Nogtans het dit tog 'n politieke strekking, waarom ons fer ons daaran onthou en alle Afrikaners geravi het en nog raai om fer hulle oek daaran te onthou.

Men ziet dus dat wij volstandig volhardden bij ons eenmaal ingenomen standpunt, gelijk bij alle hoofdpunten gebleken is. Maar men meene nu niet dat we op mindere punten zwegen. Neen, telkens wanneer het noodig was hebben we rondborstig gesproken. Aanhalingen te geven zou ons blad vullen een gansche maand lang, daarom kunnen we slechts verwijzen, ons bereid verklarende desvereischt uittreksels te geven.

Ziende de opgewondenheid die er heerschte en de nadeelige gevolgen daarvan hebben wij, behoudens ons standpunt, steeds tot bezadigdheid aangemaand, o.a. in *di Patriot* van 30 Januari, 13 Februari, 5 en 12 Maart, en in de *Paarl* van 5 en 12 Maart en 28 Mei 1896.

Of wil men beslisters uitspraken hebben tegen heel dat komplot en zijn hoofdaanleggers, men kan ze vinden op haast elke bladzijde van *Di Patriot*, *De Paarl* en later *Het Dagblad*. Inderdaad, we verbazen ons over de moedwillige verblindheid dergenen die ons beschuldigen van flauwhartigheid in dezer. Men zie eens o.a. *di Patriot* van 30 April, 7, 14, 21, 25 en 28 Mei, en van

17 en 31 December 1896, *De Paarl*, overgenomen in di *Patriot* van 26 Maart, 2, 16 en 30 April, 14 en 21 Mei, 18 en 25 Juni, en *Het Dagblad*, overgenomen in de *Patriot* van 31 Juli, 6 en 13 Augustus, 3 September, 1 October, 5 November, en 10 en 31 December, waarin wij o.a. den eisch ondersteunden dat Engeland een grondig en onpartijdig onderzoek naar de gansche zaak zou instellen, en zoodanige veranderingen in het Charterbestuur zou maken als waarborg boden dat zoo iets niet weer kon gebeuren; de onvoorwaardelijke overgaaf van Dr. Jameson volhielden; een beslistere houding van ons Parlement eischten; een hoogere hand in de tegenspoeden van den heer Rhodes eerbiedigden; de kentering in de houding van den heer Chamberlain veroordeelden, alsmede het zachte vonnis over de aanvoerders van het komplot, bijname Dr. Jameson en zijne officieren en van den bestuurder der De Beers Maatschappij; de Transvalers waarschuwden tegen de fijnere politiek der Johannesburgers; een volledig onderzoek bleven eischen; en de onderdrukking van zekere kabelgrammen veroordeelden. Maar om nu den doorgaanden geest dezer artikelen te kenmerken nemen we een deel van één daarvan over:—

Daar is 'n hele beweging in di land teen di behandeling van di staatsgevangene in di Pretoriase tronk. Sels di Bondsmanne van di Kaap en Bondsparlementslede het vandag 'n vergadering om te bespreek in hoever di Bondsparty sal samewerk om di straf van di gevangene verlig te kry.

Nouvel, ons denk self, soos ons al vroeger te kenne gegé het, dat di beste straf ver hulle was 'n sware boete ver di kwaad wat hulle al gedoen het, en verder verbanning uit di land uit, sodat hulle di kwaad ni kan herhaal ni. Di tronkstraf bly net 'n oorsaak ver agitasi en sal tog mar maak dat di Transvaal sal simpati verliis by 'n deel van di bevolking van ons land.

Mar an di andere kant moet ons ver ons op di standpunt van di Transvaalse Regering en bevolking plaas. Hulle het gen vertroue in ons ni, en ons bemiddeling ten gunste van di gevangene sal dus allig meer kwaad as goed werk.

Wat hulle, en di Vrystaters same, van ons verwag is dat ons met *dade* toon dat ons di Jameson inval veroordeel, dat ons di kwaad tot op syn bodem wil naspur en di skuldige wil traf. Veral beskou hulle Meneer Rhodes as di hoofpersoon en hy is neg vry.

En werkelik van hulle standpunt beskou is daar nog ni veel gedoen om hulle vertroue te herwic ni. Daar is di insmokkelry van geweers en ammenusi, wat is daarvan geworde? Di persoon wat dit van di Kaap na Kimberley gestuur het is beboet met £20; en Gardner Williams, di bestuurder van di De Beers Maatschappij, wat dit geberg het en onder di naam en bedekking van steenkool na Transvaal gestuur het, is beboet met £30! Is dit nou 'n straf ver so 'n misdaad? Dit lyk eer 'n spotterny! Regtig, dan was dit beter om hulle gaar ni te straf ni. Want wat is £20 of £30 ver sulke kerels om te betaal

En toch na deze besliste en consequente houding werden en worden we van Rhodesgezindheid beschuldigd omdat wij niet meegingen met degenen die schreeuwden, zooals op de vergadering te Tulbagh: "Rhodes moet van 4 paarden uitmaak gescheurd worden." Nu met zulke onchristelijke, onmenschelike, orstaatkundige drijfverijen gingen en gaan we niet mede. Maar laat men ons nu aantoonen waar we ooit één enkel woord ter verdediging van den Jameson inval of van de verhouding van den heer Rhodes desbetreffende hebben gezegd. Later komen we terug op die uitersten waarin we niet meegingen, en geven dan uitvoeriger onze redenen daarvoor.

Het spijt ons dat we ditmaal zooveel ruimte moesten nemen om ons standpunt te verklaren. De ongegronde aantijgingen van 18 maanden lang hebben ons daartoe genoodzaakt, en we hebben zulks gedaan zoo kort we kunnen.

II. ZOOVER, EN NIET VERDER.

In ons vorig artikel toonden we duidelijk aan het standpunt door ons ingenomen en hoever we (niet meedingen, maar *vooringen* in de veroordeeling van het Jameson komplot met zijne aanleggers en uitvoerders. Doch in zulk een tijd van opgewondenheid zijn er altoos gevaarlijke uitersten waarvan men zich onthouden en waartegen men waarschuwen moet. Ook dit laatste deden we getrouw. Reeds in *Di Patriot* van 13 Febr. 1896 hadden we een uitvoering artikel waarin we, onder bovenstaanden titel, aantoonde hoever we gaan, maar niet verder. We herdrukten alstoen het Paaresche besluit, dat we in ons vorig artikel geven, met de volgende ontleding der positie:—

Let wel, di besluit is in di eerste verwarring geneem en ge tog so duidelyk di regte gedragslyn an, dat daar net een man in di Koloni, ja in Suid Afrika, tot nog toe was wat by later nadenk daar iits tot verbetering kon bijvoeg, dis namelik ons Jan. Di Perlse besluit het bevat:

- 1) Veroordeeling van Jameson syn gruwel-daad,
- 2) Goedkeuring van di Hoge Komsaris syn houding
- 3) Oproeping van Rhodes tot verantwoording, en
- 4) Verwachting dat Transvaal regmatige griewe sal herstel.

Daarby het Ons Jan nog gevoeg in syn kabel an Chamberlain:

- 5) 'n Onpartydige en grondige ondersoek deur di Ryksregeering, en
- 6) Waarborg dat so iits ni weer kan gebeur ni."

Nu is de vraag: of we *ver genoeg* gingen volgens de elschen van ware vaderlands-liefde gepaard met een gezonde politiek. En dan houden we vol dat we wel degelyk gingen zoover noodig was. Wat was meer noodig? De Rijksregeering heeft harerzijds prompt gedaan wat van haar geëisch werd.

Zij heeft per proclamatie dadelijk alle Britsche onderdanen belet aan den inval deel te nemen.

Zij heeft door den Hoogen Commissaris alles in het werk gesteld om het gedane kwaad zooveel mogelijk te herstellen en verdere schadelijke gevolgen te voorkomen.

Zij heeft Jameson en zijne officieren aan het gerecht overgegeven om volgens wet gestraft te worden, en hun rang en titel ontnomen.

Zij heeft dadelijk alle vuurwapens en ammunitie der Gecharterde Maatschappij in beslag genomen, en haar verder alle militaire macht ontnomen.

Zij heeft zelfs twee Kafferkapiteins, welke onder controle van gezegde Maatschappij waren weer teruggenomen onder eigen bestuur.

Zij heeft bovendien, op den eisch van den leider onzer partij, een doortastend onderzoek naar heel het komplot en de werking der Gecharterde Maatschappij bevolen.

Zij heeft zich borg gesteld dat behoorlijke schadevergoeding aan Transvaal zal worden betaald.

Harerzijds heeft zij dus alles gedaan wat verlangd werd om het kwaad te herstellen en te voorkomen dat zulk een gruweldaad herhaald wordt.

Wat den heer Rhodes betreft, hij heeft bedankt als premie; dezer Kolonie en als bestierend directeur der Gecharterde Maatschappij. Bovendien heeft onze partij besloten hem niet langer te volgen.

Doch over hem later meer in een afzonderlijk artikel. Dit zij slechts aangehaald om te doen zien dat voorloopig alles gedaan was en men verder berusten kon totdat het onderzoek was afgeloopen, gelijk wij deden.

Waarom we dan niet meededen? In een woord: aan het voorbarig en buitensporig oordeelen en veroordeelen vóór den tijd, gedurende den duur der opgewondenheid, gedachtig aan het woord van den wijzen koning dat het antwoorden, of uitspreken van een oordeel vóór de zaak aan een behoorlijk verhoor onderworpen was, dengene die zich daartoe begeeft "tot dwaasheid en schande strekt." We gingen dus niet mee met de beoordeeling van personen en zaken zolang zij nog *sub judice* (onder rechterlijk verhoor) waren.

En ook in dezen heeft de tijd ons gerechtvaardigd. Denk maar eens aan al die zeepbellen welke de tijd deed bersten. Om maar eenigen te noemen:—

De *Volksstem* mythe, in een brochure van dat kantoor gelucht, dat men te Pretoria den sleutel ontdekte voor de cijfertelegrammen der samenzweerdere en dat een zeker hooggeplaatst persoon daarop per telegram Jameson de Transvaal binnenlokte;

de beschuldiging, zelfs door eene officieele deputatie uit Pretoria gebracht en in den Vrijstaatschen Volksraad uitgesproken, als bewezen door dokumenten in bezit der

Transvaalsche regeering, dat de samenzweerdere de Kaffers zouden opgestookt hebben tegen de Transvaal.

De verdenking dat heel het komplot zijn ontstaan te danken had enkel aan Chartergrijpzucht, die de rijke goudmijnen in handen wilde hebben, of slechts een beursspeculatie was,

de bewering dat de rijksregeering eigenlijk achter de zaak zat en aldus het komplot in Engeland zijn oorsprong had;

de insinuatie dat Rhodes een speciaal gezant per express-trein naar Jameson zond in naam om hem terug te houden van zijn voornemen om Transvaal in te trekken, maar inderdaad om hem daartoe aan te zetten...

Doch waartoe meer? De speldeprik des tijds heeft deze en een menigte dergelijke zeepbellen doen bersten, tot schande voor degenen die zich daarachter verliepen. Daaraan deden we dus niet mee. Maar laat ons wat meer in bijzonderheden de o.i. berispelijke uitersten aanwijzen waarin we niet meegingen.

We gingen niet mee met degenen die de opgewondenheid nog grooter maakten door op de laagste hartstochten des volks te werken, en bijv. wraakzucht in plaats van grootmoedigheid op te wekken, met verloochening van alle christenzin en staatsmanwijsheid. Uit velen slechts een paar voorbeelden. Ons is bericht dat te Tulbagh op eene publieke vergadering door een kerkeraadslid werd gezegd, onder toejuiching en zonder tegenspraak: "Rhodes moet van vier paarden uit malkander gescheurd worden." De edele heer Van Rhijn zeide in ons Hoogerhuis: "Jameson met al zijne officieren en manschap moest doodgeschoten zijn," enz., enz. Welnu, met zulk doldriftig impressionisme doen we niet mee.

We gingen en gaan niet mee met degenen die hun gansche politiek veranderden ten-

gevolge van de Jameson inval. Vroeger zagen en erkenden zij samen met ons allen dat de Transvaal ons niet goed behandelt, doch na den inval is alles goed en mag men niet op de fouten van Transvaal wijzen of men is een Jingo, een Rhodesman, en wat niet al. Vroeger waren zij samen met ons tegen het imperialisme en gaven aan Charterbestuur in het woorden de voorkeur boven een kroonkolonie. Doch na den inval schreeuwden zij: "De Charter moet herroepen!" zonder te bedenken dat het eenige alternatief is een kroonkolonie in een natuurelgebied, wat niet anders dan schadelijk kan werken voor onze natuurelpolitiek door geheel Zuid Afrika. Vroeger keurden zij heel de opening naar het noorden samen met ons goed, in belang van onzen Kolonialen handel, doch na den inval is meteen heel het land in het noorden niets waard, enz., enz. Welnu, met zulke politieke manteldraaierij gaan we niet mee.

- Voorts, we gingen en gaan niet mee met degenen die nu alles en allen goedkeuren wat slechts meeschreuwde in de Rhodesveroordeeling, en ieders dengd en vaderlandsliefde afmeet naar zijn bekwaamheid om het hardst tegen Rhodes uit te varen; die een schandschrift als Peter Halkett aanbevelen enkel omdat de schrijfster gal braakt tegen Rhodes en zelfs onze nationale tegenstanders van weleer, mannen als een Sauer en Merriman, die van ons op alle politieke hoofdbeginselen verschillen, ondersteunen en aan het roer willen brengen, enkel om hun haat tegen Rhodes. Neen, te duidelijk zien we het op alle punten dat van die voorgewende Rhodesveroordeeling misbruik wordt gemaakt om goedkope populariteit te bekomen en persoonlijke belangen of partij bedoelingen te bereiken. Neen, we zijn niet bereid onze vijanden binnen te halen, omdat zij ons naderen onder het devies: "Het hoofd van Rhodes op een schotel."

Daarom gingen en gaan we ook niet mee met degenen die alle verdiensten miskennen en hunne beproefde en ervaren voormannen verwerpen, enkel omdat zij in dat dolzinnig drijven niet meegaan, hen bovendien scheldende voor "wolven in schaapskleederen," "verzakkers onzer nationaliteit," de "Kreti en Phleti," "zwarte schapen," en welke scheldwoorden al meer zekere bladen en kringen in den laatsten tijd ontsierden en tot schande strekten. Neen, te goed weten wij, als we onze beproefde voormannen verwisselen voor nieuwelingen, wier eenige deugd is dat zij harder en dolzinniger tegen Rhodes kunnen schreeuwen, hoe onbeproefd en onbekwaam ook overigens, dat het land er slechts onder zal moeten lijden.

We gingen en gaan niet mee met degenen die het eerst goedkeurden dat de erkende leider onzer partij, onze Jan, een grondig onderzoek aangaande heel het Jameson komplot eischte van de rijksregeering, en toen deze aan dien eisch voldeed, den uitslag van dat onderzoek niet wilden afwachten. Neen, te zeer zijn wij overtuigd als we de waardigheid onzer partij willen handhaven, dan is een eerste vereischte loyaliteit aan onzen leider en nakoming van hetgeen hij deed onder onze goedkeuring.

Voorts we gingen en gaan niet mee met degenen die eerst het vuur der harts-tochten aanblaasden en toen het opgezweept gevoel ons land op den rand van een bloedigen oorlog bracht geen vredesvoorstel sterk genoeg kon vinden om het gevaar af te weeren dat zij hielpen op ons te brengen. Neen, te zeer zijn wij overtuigd dat de rijksregeering hare politiek niet kan laten leiden door zulke grillige impresionisten.

Evenmin gingen en gaan we mee met degenen die de beste belangen des lands opofferen aan hun Rhodeshaat, en daarom ook de beste maatregelen tegenstaan zoo slechts

III. WAT NOG NIET AAN 'T LICHT KWAM.

SOMMIGEN meenden dat we ons eindoordeel, te lang terug hielden. Zij wilden dat we liever met een zeker blad zouden samenholten en roepen om een speciale Parlements-zitting vóór het rechterlijk verhoor in Transvaal nog plaats had, of de geheime cijfertelegrammen nog aan het licht kwamen, waarop ons Parlement later zijn bevindingen voornamelijk grondde; dat we zouden samen schreeuwen: "Herroep de Charter!" zonder eerst te bedenken dat het eenig alternatief zou zijn een kroonkolonie en dus versterking van den imperialen factor in Zuid Afrika, en verdere bemoeilijking onzer naturellen politiek, waarvan we zulke treurige ervaringen hebben opgedaan in het veldene. Neen, tegenover deze en dergelijke voortvarendheden waarschuwen we steeds tegen voorbarig oordeelen vóór den tijd.

In plaats van te lang gedraald te hebben zijn we veeleer nu nog wat vroeg met ons eindoordeel, doch het ongeduld doet ons de eerst mogelijke gelegenheid aangrijpen. Zelfs nu nog hebben wij den officiëelen tekst van het rapport in Engeland uitgebracht niet voor ons, maar alleen het volledigst overzicht daarvan alsmede van het parlementair debat daarop zooals meedeeld in de *Daily Telegraph*. We hebben echter nu gegevens genoeg voor ons om ons oordeel op te maken, en mocht (wat niet waarschijnlijk is) het officieel rapport eenige verandering aanbrengeu, dan zullen we die in een volgend stuk mededeelen.

Vergeefs hebben we inmiddels ons oordeel niet opgeschort. In het drievoudig onderzoek—te Pretoria, Kaapstad en Londen—is door vriend en vijand van den heer Rhodes en de Gecharterde Maatschappij heel het komplot nagespoord zoover mogelijk is. Cijfertelegrammen werden opgeëischt, ontcijferd en aan het licht gebracht, getuigen werden onder verhoor genomen voor Gerechtshoven en parlementaire Komites. Nog zelden is een zaak dus nagepluist tot in de fijnste bijzonderheden, en vruchteloos was dat onderzoek niet, gelijk uit ons volgend artikel blijken zal.

Toch zijn er een paar punten nog niet volkomen opgehelderd, vooral 1) waar is het meerderdeel der vuurwapenen en ammunitie die ontboden waren gebleven, en 2) in hoever moet de heer Chamberlain en het Koloniaal Kantoor in Engeland geacht worden ingewijd te zijn geweest in het komplot? Deze twee nog duistere punten moeten we bespreken vóór we (in een volgend artikel) opsommen wat de tijd en het drievoudig onderzoek werkelijk aan 't licht bracht.

Wat betreft den voorraad vuurwapenen en ammunitie door de aanleggers van het komplot ontboden voor de revolutie in Johannesburg, daarvan is bij het verhoor der hervormers te Pretoria duidelijk gebleken, dat de grootte massa daarvan nog niet aan de goudstad ontvangen was, en dat deze een van de voornaamste redenen was waarom

men aldaar nog niet klaar was om het vuur aan te steken op den bestemden tijd. Zoo- ver uit de getuigenissen bleek moet van de 20,000 enthoden rifles nog slechts eene eerste bezending van 4000 aankomen zijn, en aldus waren de meeste kanonnen en maxims ook nog niet aangekomen, en de aangekomenen werden blijkbaar niet allen opgegeven. Vandaar dat de Transvaalsche regeering herhaalde nasporingen liet maken in verschillende mijnen, hoewel zonder gevolg.

Nu is de vraag: Waar zijn die vuurwapens en ammunitie gebleven? Waren zij niet tijdig geland aan de zeehavens? Zijn zij in de De Beers mijnen blijven hangen, vanwaar de eerste bezending gewoos afgezonden werd? En waar zijn zij nu? Nog in den omtrek der De Beers mijnen? Of aan den Rand ergens verborgen? Of op een ander plaats in de Kolonie verstoken? Deze vragen zijn tot heden oobeantwoord gebleven, en met het oog op eene mogelijke herhaling van iets dergelijks zijn zij van meer belang dan men oppervlakkig zou meenen, waarom het ons bevreemdt dat aan dit punt tot heden niet meer aandacht is gewijd. Toch moeten we erkennen dat er nu weinig kans nog bestaat achter het geheim te komen. Maar was het niet zaak van onzen prokureur generaal toen de verzenders der vuurwapen onder verhoor waren wat s'renger onderzoek op dat punt te laten instellen?

Maar het tweede punt dat nog niet volkomen is opgehelderd trok allerwege de aandacht en werd veelvuldig van beide zijden besproken, namelijk of en in hoever de heer Chamberlain en het Koloniale Kantoor vooraf van het komplot bewust was, en daarom is ook hier een korte opsomming der argumenten aan beide zijden niet ongepast.

Aan de eene zijde openkaart zich een sterke verdenking op dit punt, zoowel in

Engeland als hier, waarop we meermalen wzen. Deze verdenking grondt zich vooral op de volgende feiten: 1) eene opmerkelijke omkeering in de gezindheid zoowel van den heer Chamberlain als van Sir William Harcourt ten gunste van den heer Rhodes en de Gecharterde Maatschappij; 2) het niet publiceeren der kabels van November, 1895; 3) de verklaringen in de kabels van Dr. Harris en Miss Shaw aan den heer Rhodes, dat het komplot vooraf met den heer Chamberlain en diers Secretaris, den heer Fairfield, besproken was en dat er goede reden bestond te meenen, dat het Koloniaal Kantoor niet slechts de samenzweering oogluikend goedkeurde, maar zelfs verlangde dat zulks hoe eer hoe liever moest plaats vinden met het oog op dreigende moeielijkheden tusschen Engeland en Amerika; en eindelijk 4) het feit dat de heer Hawksley, sollicitateur van den heer Rhodes, die de verzwegen kabels in bezit houdt, openlijk in de pers de beweesing van onwetendheid aan de zijde van het Koloniaal Kantoor bestrijdt.

Gewis, zulke argumenten laten zich niet maar met een weinig grootspraak ter zijde zetten. Wat het eerste betreft, de veranderde gezindheid der twee genoemde staatsmannen kan juist te wijten zijn aan de resultaten van een grondig onderzoek, gelijk zij in het parlementair debat hunne positie verklaarden. De verklaringen van Dr. Harris en Miss Shaw (punt 3) zijn psychologisch te verklaren wanneer men hun getuigenis voor het Comité leest, dat zij slech's zijdelingsche wenschen gaven welke niet werden verstaan of opgenomen gelijk zij vermoedden, temeer daar zij verklaren dat hunne overtuiging gegrond was meer op het stilzwijgen dan op direkte uitlatingen. En wat den heer Hawksley betreft heeft men slechts in het oog te houden dat

hij spreekt en schrijft als solliciteur van den heer Rhodes om aan zijne uitlatingen niet te veel historisch gewicht te hechten.

Maar een punt dat berekend is een blijvende verdenking te laten op den heer Chamberlain en het Koloniaal kantoor is het niet opeischen der kabelgrammen van November 1895. Daarom hebben wij herhaalde ijk op de openbaarmaking dier kabels aangedrongen, en toen we zagen dat het Rijkparlement evenmin als het Charter Comité in Engeland daarop aandrongen gingen we samen met een tijd en ot in het beroep op den heer Rhodes dat hij zelf vrijwillig die kabelgrammen behoort te publiceren, waarbij we nog volhard n.

Wanneer men echter onbevangen het uitvoerig debat over het voorstel Stanhope in het Rijkparlement leest, dan moet men erkennen dat die verdenking, zool niet geheel weggenomen, dan toch grootendeels verzwakt wordt. Dat voorstel luidt als volgt:—

“Dit Huis betreurt de onbesliste handeling en rapport van het Select Comité over Britsch Zuid Afrika, en vooral dat het Comité in gebreke is gebleven bepaalde stappen aan te bevelen met betrekking tot den heer Rhodes, en dadelijk aan het Huis te rapporteren de weigering van den heer Hawksley om het bevel van het Comité te gehoorzamen en copijen van zekere telegrammen te produceren, welke hij erkende in zijn bezit te zijn en welke hij reeds voorgelegd had aan den Secretaris van Staat voor de Koloniën op diens verzoek in Juli 1896;

“dat de heer Hawksley gelast worde te verschijnen voor de Bar van het Huis op een dag voor dat doel bepaald, en dan en daan de voorgezede telegrammen te produceeren.”

Maar wat vindt men nu als men de toespraken bij die gelegenheid geleverd door gaat? Dat al degenen die ten gunste van het voorstel en dus van de opeischingen der bewuste kabelgrammen spraken toch openlijk den heer Chamberlain en het Koloniaal Kantoor vrijspraken van alle verdenking.

Dit is een opmerkelijk verschijnsel, vooral in een land als Engeland waar de partijen zoo sterk tegenover elkaar staan. De voorsteller zelf, de heer Stanhope verklaarde:—

“Ik ging uit mijn weg om te zeggen dat ik die geruchten niet geloofde, en dat hoe spoediger die kabelgrammen gedrukt werden hoe beter, daar er niets verdachts in zat.”

De heer Courtney die mede het voorstel ondersteunde en sterk op de publicatie der kabelgrammen aandrong,

“verklaarde bij herhaling zijn volle overtuiging van de volkomen onschuld van den heer Chamberlain, wiens karakter te hoog stond om aangetast te worden door zulke boosaardige (malicious) geruchten tegen hem.”

Maar hoor zelfs wat de onverbiddelijke Labouchere verklaarde:—

“Ik was op het komitee om te onderzoeken. Met volslagen openhartigheid zeg ik, ik geloofde niet dat de Koloniale Secretaris wist van hetgeen voorviel. Ik geloof het niet op dit oogenblik. Maar ik acht het een zeer grootte fout dat het Komitee de kwestie zou ontwijken.”

Maar sterk als dit feit spreekt is, zoo mogelijk, nog sterker het argument dat de heer Chamberlain zelf bezigde op deze verdenking:—

“Mijn antwoord is mijn daad. Immers wat gebeurde toen de inval plaats had—wat gebeurde vóór den inval—toen mij de wenk gegeven werd dat de inval kon plaats vinden? Op dien tijd kon ik geen kennis gehad hebben, en had ik geen kennis, wat de uitslag van den inval kon zijn. Personen om mij dachten dat de revolutie in Johannesburg zou slagen, en dat dus de hulp daaraan verleend dat succes zou vermeedren. Ik had voor mij wat genoemd werd den “vrouwen en kinderen” brief, welke de vrees uitdrukte dat Engelsche vrouwen en kinderen in gevaar waren te Johannesburg. Ik had geen reden te twijfelen aan de echtheid van den brief. Ik wist niet—en geen een mijner raadgevers wist—dat hetgeen in dien brief voorgesteld werd niet zou plaats vinden. Ik had tegen mij het advies van vele personen—ik spreek niet van ambtenaren—personen die belang hebben in Zuid Afrika, die mij verzochten om mijn hand terug te houden.”

was alleen in Londen. Ik had geen communicatie met mijne collegas. Ik moest handelen op het oogenblik toen de zaak voor mij kwam, en ik moest handelen ten spijte van alle verzoekingē om mij van dadelijke stappen terug te houden, en ten spijte van twijfelingen in mijn eigen gemoed heb ik gehandeld, omdat ik geloofde dat de daad van Dr. Jameson verkeerd was, en omdat ik dus gevoelde dat ik als een Kroonminister gebonden was haar te repudieeren. (Toejuiching.) Komt dat nu overeen met deze schandalige beschuldigingen? (Applaus.) Het is onmogelijk te veronderstellen, tenzij gij meent dat ik een dwaas ben, dat eenige Engelsche minister zulk een schurk (knavē) zal zijn om te doen wat aan mij toegedicht wordt, en zulk een stap voor mijne rekening te nemen, en onder de omstandigheden als door mij beschreven, indien ik van alles daaromtrent geweten had, en zelf vooraf een deelgenoot was aan den inval en een goedkeurder der politiek waarvan dit het gevolg was."

Men herinnert zich dat de heer Chamberlain dadelijk den inval afkeurde en den Hoogen Commissaris aan de Kaap gelastte krachtdadig daartegen op te treden, onder de omstandigheden als door hem vermeld, een daad die moeielijk overeen te brengen is met medeplichtigheid aan het misdadig komplot. Had de heer Chamberlain na de mislukking den inval afgekeurd, dan bleef er opening voor zoodanige verdenking, maar zeker is zijn gedrag nu psychologisch moeielijk te rijmen met medeplichtigheid.

Toch bij velen zal er eenige twijfel overblijven, en daarom drongen en dringen we aan op de openbaarmaking der kabelgrammen van November, 1895. Dan weten we is alles dat licht kon werpen op de zaak en dat bereikbaar was aan het licht gebracht.

Een verdenking in verband hiermee moeten we nog wegnemen. Velen meenen dat de kabels van Nov. 1895 opzettelijk zijn uitgezocht voor geheimhouding. Dit is het geval niet. We hebben twee kabels tusschen Zuid Afrika en Europa. De regel van beiden is: na 12 maanden worden de oude kabelgrammen vernietigd. Toen nu in Engeland het Komite werd aangesteld gaf men aan de Maatschappij wier kabel meest gebruikt wordt kennis om de kopijen van dien tijd niet te vernietigen. Die copijen werden dan ook later opgeëischt en opgegeven. Maar toen bleek dat in Nov. 1895 die kabel eenige weken gebroken en zonder werking was, zoodat de kabels over de andere lijn gingen. En toen men die andere Maatschappij om de copijen vroeg waren zij reeds vernietigd, de tijd voor bewaring verstreken zijnde. Nu zijn die kabels slechts in handen der private partijen die ze ontvingen, in dit geval de heer Rhodes, wien sollicitour weigerde ze op te geven. En om deze reden te meer hopen wij dat de heer Rhodes geen onoverkomelijk bezwaar vinden zal deze kabels zelf te publiceren.

IV. GEOPENBAARDE GEHEIMEN.

*****

“En is niets verborgen dat niet zal geopenbaard worden.” Indien dit woord ooit op treffende wijze is bewaard, dan is het in de openbaarwording der Jameson samenzweering in de drievoudige vuurproef waaraan dit komplot werd onderworpen. Hier werd op de daken verkondigd wat in de binnenkameren gesproken was. Hoe weinig dachten de ontwerpers dat de sleutel tot hunne geheime telegrammen ontcijferd en gepubliceerd zouden worden. Wie had het kunnen vermoeden dat die verborgen beraadslagingen aan het licht zouden komen? En hoe anders viel alles uit dan de aanleggers vermoedden!

Welk een les der historie!

Onze roeping en taak is nu, nadat de hartstochten gekalmeerd, de opgewondenheid bedaard, en het rumoer verstond is de feiten dezer gebeurtenissen kalm en bedaard op te sommen zooals de latere historieschrijver ze zal te boekstellen als een hoofdstuk in de geschiedenis van Zuid Afrika.

Let wel, we gaan niet e n geschiedenis van den Jameson inval beschrijven. Dat zou een boekdeel vullen. Neen, ze gaan slechts de feiten kortelijks resumeeren zooals zij nu daar voor ons staan, en bij het drievoudig onderzoek aan het licht kwamen en bewezen werden,

We bedienen ons bij deze opsomming der feiten van de resultaten van 't drievoudig onderzoek zonder juist in elk geval de bronnen te vermelden,

Van 1892 tot 1895 openbaarde zich te Johannesburg een toenemende geest van ontevredenheid over de bekende “grievens der uitlanders” tegen de Transvaalsche Regeering, welke opgesomd zijn in een manifest uitgegeven door den heer Leonard, Voorzitter der Unie aldaar tegen het einde van 1895.

Gedurende dien tijd trachten de “Uitlanders” deze grievens hersteld te krijgen door constitutioneële middelen, vergaderingen, deputaties naar de regeering, memories aan den Volksraad, en dergelijke, doch te vergeefs.

Deze pogingen tot het wegruimen dezer grievens langs constitutioneelen weg had de sympathie van de groote meerderheid der blanke bevolking van Zuid Afrika, zoowel Engelsche als Hollandsche Afrikaners.

De kapitalisten stonden echter ter zijde en bemoeidigen of ondersteunden deze pogingen niet.

Bij de Volksraadszitting van 1895 werd er eene memorie ingediend, ondertekend door ongeveer 70,000 “uitlanders,” opnieuw het verzoek herhalende om wegruiming hunner grievens, doch weder van de hand gewezen.

In Juni 1895 vormden de heeren Rhodes en Beit het plan de ontevredenheid te Johannesburg te organiseeren tot eene revolutie, de ontevredenen van wapenen en geld daartoe te voorzien, en Dr. Jame-

son met een gewapende macht op de westergrens van Transvaal te plaatsen, ten einde Transvaal binnen te rukken wanneer de resolutie uitbrak.

Daartoe werd een strook lands verkregen door de gecharterde Maatschappij van de Rijksregeering in Bechuanaland aan de westergrens van Transvaal, onder wissel van zulks te behoeven voor een spoorweg, en de policiemacht mede overgenomen van de rijksregeering na de annexatie van Bechuanaland aan de Kaapkolonie.

Eerst tegen het einde van October 1895, werd een bepaalde overeenkomst getroffen tusschen den heer Rhodes en de leiders der revolutie te Johannesburg, de hoofdpunten waarvan waren dat de revolutie tegen het einde des jaars zou uitbreken te Johannesburg alwaar men een 20,000 man zou wapenen; dat Dr. Jameson alsdan met een geforceerden marsch met een staf van uitgezeten officieren en een keur van wapenen Transvaal zou binnenrukken, en versterkt met een Contingent van Johannesburg Pretoria onverhoeds zou overvallen, de publiek kantoren alsmede alle wapenen en ammunitie in beslag zou nemen; en dadelijk zou dan eene proclamatie uitgevaardigd worden (welke reeds gedrukt, maar weder vernietigd was), de bevolking des lands bevelende zich rustig te gedragen tot dat de volwassen manspersonen bij meerderheid van stemmen zou hebben beslist welke de toekomstige regeeringsvorm des lands zou zijn. Een deel der onderneming aan de zijde van den heer Rhodes schijnt geweest te zijn dat hij alsdan met den Hoogere Commissaris en met den heer Hofmeyr zou overkomen van de Kaap om de geschillen weg te ruimen en den toekomstige regeeringsvorm te regelen

Ter voorbereiding der revolutie te Johannesburg gaf de heer Rhodes een onbeperkt crediet aan zijn broeder, Colonel Rhodes, en den heer Beit aan den heer L. Phillips, terwijl Dr. Jameson zijn troepenmacht intusschen organiseerde, en de vuurwapenen door de De Beers Maatschappij Transvaal binnensmokkeld werden. De bijzonderheden werden uitgewerkt en geregeld tusschen Dr. Jameson, te Pitsani of Mafeking, en Colonel Rhodes, te Johannesburg, hoewel Dr. Jameson in voortdurende communicatie bleef met den heer Rhodes aan de Kaapstad, persoonlijk als anderszins, en de belangrijkste communicaties tusschen Colonel Rhodes en Dr. Jameson passeerden door het kantoor der Gecharterde Maatschappij aan de Kaap en bekend waren aan den heer Rhodes, die de verantwoordelijkheid daarvan aanvaardde.

Een van de bijzondere voorzorgsmaatregelen was dat Dr. Jameson zelf van eenige leidlieden te Johannesburg een brief liet ondertekenen als aan hem gericht, hem medeelende van de revolutie en hem smeevende met zijn krijgsmacht het land in te rukken ter bescherming van vrouwen en kinderen, wier leven in gevaar waren te Johannesburg.

Op 28 December zou de revolutie uitbreken en onmiddellijk daarna moest Dr. Jameson binnenrukken; maar tweeërlei bezwaar kwam in den weg. Eenzijdig had men wel de maatschappen te Johannesburg ingeschreven, maar van de 20,000 rifles waren er nog slechts 4,000 aangekomen, en anderzijds was er een kwestie gerezen aangaande den toekomstigen regeeringsvorm in Transvaal na de revolutie: Johannesburg wilde de vierkleur behouden, Rhodes wilde de Engelsche vlag. De heer Leonard kwam, haastig op naar de Kaap en de vlagkwestie

werd geregeld doordien de heer Rhodes toestemde zich te onderwerpen aan de keuze der meerderheid bij de volksstemming. Maar het niet tijdig aankomen der wapenen bleef een onoverkomelijk bezwaar tegen het uitbreken der revolutie op den bepaalden tijd. En aan de andere dreigde het gevaar dat het komplot zou ontdekt worden, en gewis waren de autoriteiten te Pretoria niet geheel onbekend daarmee.

Onder deze omstandigheden zeide men in cijferteleggrammen aan Dr. Jameson om niet in te rukken op den bepaalden tijd, omdat zij niet gereed waren te Johannesburg.

Hij, daarentegen, volkomen toegerust, drong aan op doorzetting daar anders het komplot openbaar zou worden en alles dan verloren zou zijn. Toen het misverstand op laatst verergerde door deze telegrammen liet de heer Rhodes Kapitein Heaney per exprestrein van Johannesburg naar Mafeking zenden ten einde aan Dr. Jameson den stand van zaken bloot te leggen en hem zoo mogelijk nog van zijn verklaard voornemen terug te houden. Doch alles waste vergeefs. De stijfhoofdige Dr. Jameson trok in en liet de telegraafdraden afsnijden. De personen daartoe afgezonden voerden echter hunne instructies niet behoorlijk uit. Zij sneden de draad af naar de Kaap, en die tusschen Malmani (waar de krijgsmacht doortrok) en Zeerust, maar niet die tusschen Zeerust en Preeoria, zoodat de Regeering den volgenden morgen nadat zij ingetrokken waren bericht daarvan had; reden waarom de boerenmacht Dr. Jameson ontmoette voor hij Johannesburg bereikte, tegen de berekening der invallers.

Zondag avond trok Jameson de grens over. Woensdag raakten zij slaags nabij Krugersdorp, en Donderdag viel hij met zijn gansche macht in handen der boeren te

Doornkop, waarbij eenige telegrammen en documenten, welke een belangrijk licht wierpen op het komplot bij het verhoor te Pretoria.

Toen het bericht van den inval de kolonie bereikte werd die daad niet slechts door de Afrikaner bevolking algemeen veroordeeld gelijk we vroeger zagen, maar de Hooge Commissaris zond dadelijk een expresse achterna om Dr. Jameson met zijn krijgsmacht terug te roepen, welke hem ook achterhaalde, doch waaraan hij zich niet stoorde. Bovendien vaardigde ZExc. dadelijk een proclamatie uit, welke meteen naar Pretoria geseind werd, den inval repudiërende en alle Britsche onderdanen belettende daaraan deel te nemen.

Deze was een van de hoofdredenen, benevens het gebrek aan vuurwapens, waarvan de Johannesburgers niet uittrokken om Dr. Jameson in den strijd te helpen. De Britsche resident in Transvaal ging zelf, op instructie, naar Johannesburg om de opstandelingen te overreden aan den eisch der Transvaalsche Regeering te voldoen en binnen 24 uren de wapens neer te leggen en zich over te geven. Het komite der "hervormers" werd daarop gerechtelijk verhoord en de schuldigen gestraft. ZExc. de Hooge Commissaris was intusschen zelf naar Transvaal gesnelde om de zaak verder, vedelievend te regelen.

Volgens verklaring van den heer Schreiner, toen Prokureur Generaal, ging hij dadelijk nadat het bericht van Jamesons intrekken over de Transvaalsche grens bekend werd naar den heer Rhodes, vóór nog een schietgeval was, en vond dezen in een verslagen gemoedstoestand. Op aandrang van hem en andere Ministers bedankte de heer Rhodes als premier. Later bedankte hij ook als Bestierend Directeur der Gecharterde Maatschappij.

Toen het bericht van den inval in Engeland per kabel bekend werd was geen enkele Minister in Londen aanwezig. De heer Chamberlain werd dadelijk ontboden van Birmingham en toen hij in Londen kwam heeft hij dadelijk per kabel den inval gerepudieerd en den Hoogen Commissaris gelast te handelen gelijk hij deed.

De heer Hofmeyr had mede aan den heer Chamberlain gekabeld eischende een grondig onderzoek der geheele zaak en inmiddels de noodige stappen te nemen ter voorkoming van herhaling van zoodanige daden, waaraan de heer Chamberlain voldeed, door de krijgsnacht met alle vuurwapenen en schietgoed uit de handen der Gecharterde Maatschappij over te nemen en een Comité door het Parlement te laten aanstellen.

Dat Komitee had voor zich kabelgrammen en getuigen welke het Kaapsche parlementaire komitee niet had; het nam in hoofdzaak de bevindingen van het Kaapsche komitee over, maar ging in sommige opzichten nog verder.

Inmiddels waren Dr. Jameson en zijne officieren door Transvaal aan Engeland uitgeleverd en volgens wet gestraft, terwijl tevens hun rang in het leger hun ontnomen werd. Eveneens werden ook de insmokke-aars dervuurwapens in de Kolonie volgens

wet gestraft, hoewel de straf in beide gevallen niet heel zwaar was.

Deze zijn de hoofdfeiten. Nu in kort de resultaten.

Schuldig aan het komplot zijn bevonden in de eerste plaats de heer Rhodes als de hoofdaanlegger (over wien meer in een volgend artikel); van de direktoren der Gecharterde Maatschappij waren ingewijd in het komplot de heeren Beit en Maguire, de anderen bleken er niet van geweten te hebben. Verder bleken ingewijd te zijn Dr. Harris, de Secretaris der Maatschappij, Sir Graham Bower, de Imperiale Secretaris en de heer Newton, Resident Commissaris in het Bechuanaland Protektoraat, benevens de hervormers te Johannesburg.

Onschuldig werd bevonden Lord Rosmead, de Hooge Commissaris, terwijl het Comité in Engeland ook den heer Chamberlain en heel het Koloniaal Kantoor onschuldig verklaarde, onder omstandigheden als in ons vorig artikel vermeld, welke ruimte laten tot eenige verdenking.

Aldus is het vonnis der historie oyer deze politieke misdaad en de aanleggers daarvan, volgens de feiten tot heden aan 't licht gekomen, en er bestaat weinig kans dat daarin nog veel verandering zal komen door verdere outhullingen.

V. MAAR WAT OMTRENT RHODES ?

DE *sensus communis*, het algemeen rechtsbesef, is een belangrijk factor, ja een fundamenteel beginsel in alle rechtspleging, zooals bij ons uitgedrukt in het juriestelsel. Wij gelooven in dat algemeen rechtsgevoel en zouden den dag betreuren wanneer in onze rechtspleging deze stem tot zwijgen werd gebracht, en de beschuldigde enkel alleen onderworpen ware aan een rechtspraak gegrond op welsprekende pleidooien of spitsvondige wetsverdraaiingen van knappe advokaten.

Neem een twaalfstal onpartijlige personen van gezond verstand uit de burgerij en leg eenige rechtszaak behoorlijk voor hen, en in 99 uit de 100 gevallen zullen zij een zuivere uitspraak geven naar de beginselen van recht en billijkheid, terwijl geleerde rechters en advokaten zich veelal maar al te zeer laten afleiden door haarklooverijen over de letter der wet. Daarom stonden en staan we de afschaffing van ons juriestelsel ten sterkste tegen; het algemeen rechtsgevoel moet meespelen in onze rechtsbedeeling.

Maar hiertegenover staat een ander uiterste, waartegen we evenzeer moeten waken, namelijk de eigenmachtige volkswraak en bestraffing van misdaden door het volk in de eerste vlaag van opgewondenheid zonder wet of gerechtshof, het zoogenoemd *lynch-gerecht*, dat in de Vereenigde Staten van Amerika in zwang kwam toen er nog geen geregelde rechtspleging bestond; en nu nog

blijft voortbestaan, zoodat de opgewonden menigte zoo maar in de eerste vlaag van woede den misdadiger beet pakt en onverhoord ter dood brengt. Hier spreekt zich ook het algemeen rechtsbesef van den mensch uit, maar in een veel lagere hartstocht, namelijk de toorn en wraakzucht.

Even gaarne als we het algemeen rechtsbesef aan het woord willen laten door ons juriestelsel in een behoorlijke rechtspleging, even sterk zijn we tegen het vrij spel laten, ja aanblazen van het volksgevoel in het lynch-gerecht.

Deze kleine uitweiding moesten we ons getroosten omdat in zake het Jameson komplot deze gezonde rechtsbeginselen maar te zeer uit het oog werden verloren, terwijl, juist dat komplot een buitengewoon treffende opheldering dezer beginselen verschafte. Zelden toch vindt men dat het volksgevoel zich duidelijker uitsprak dan in dit geval. Van het begin was de veroordeeling van het verradelijk komplot algemeen bij alle klassen onzer samenleving. We herinneren ons niet één enkel blad, of één enkel persoon, die het waagde die daad te verdedigen. Maar nog duidelijker sprak dat rechtsgevoel zich dadelijk en beslist uit dat de heer *Rhodes de schuldigste van de schuldigen* was, gelijk ook later bij het nauwkeurig rechtsverhoor en parlementair onderzoek gebleken is en door hem zelf werd erkend. Zoover was het rechtsbesef volkomen juist. Maar toen zekere volks-

leiders de hartstochten des volks gingen opzweepen om geen behoorlijk onderzoek of verhoor af te wachten, maar ongeduldig wraak te eischen ging men naar een vereerde en gevaarlijk uiterste, en daartegen is het dat we waarschuwen.

Maar nu is het verhoor voorbij, en uitspraak gedaan, na eigen schuldbelijdenis en heel Zuid Afrika, heel de beschaafde wereld stemt daarmee in, dat de heer Rhodes schuldig staat aan een van de grootste politieke fouten, of liever politieke misdaden ooit in Zuid Afrika gepleegd, na de Transvaalsche annexatie de grootste en in sommige oprichtingen mogelijk nog grooter. Doch laat ons eerst hooren wat de uitspraak van het onderzoek dusver was. Opzettelijk stellen we de uitspraak van ons Kaapsch parlementair Komite naast dat van het Komite in Engeland, om duidelijk te laten uitkomen hoeveel beslist en verderreikend laatstgenoemde is dan eerstgenoemde tegenover degenen die vooruitholden in hun oordeel dat het Rijkskomite maar de zaak zou bewimpelen, en die nu nog daarom verklaren zelfs op publieke vergaderingen dat de uitspraak van het Kaapsche Komite beslist was dan van het Londensche.

Zie hier tot welke slotsom het Kaapsche Komite kwam aangaande den heer Rhodes:

Aangaande den Edelen C. J. Rhodes kan uw Komite tot geene andere gevolgtrekking komen, dan dat hij degelijk bekend was met de voorbereidselen die tot den inval leidden. Dat in zijne capaciteit van controleur der drie groote Aandeelen Maatschappijen de Britsch Zuid Afrikaansche Maatschappij, de De Beers Geconsolideerde Mijnen, en de Goudvelden van Zuid Afrika, hij de combinatie bestuurde en controleerde, die zulk eene daad als de Jameson's inval mogelijk maakte.

Er blijft nog over de positie van den heer Rhodes te overwegen met betrekking tot Dr. Jameson's ingaan in de Z. A. R. precies op het oogenblik dat hij zulks deed. Er bestaat geen bewijs dat de heer Rhodes er nooit over gedacht

heeft, dat de macht te Pitsani Kamp te eeniger tijd de Transvaal ongenoodigd zou binnenrukken. Zij schijnt meer bestemd te zijn geweest om eene beweging van binnen af te ondersteunen.

Volgens deze feiten schijnt het, dat de heer Rhodes het binnentrekken van Dr. Jameson in de Zuid Afrikaansche Republiek, niet bestuurde of goedkeurde op het juiste oogenblik toen zulks plaats vond. Maar uw Komite kan niet vinden dat dit feit den heer Rhodes van verantwoordelijkheid ontheft in zake de treurige gebeurtenissen die hebben plaats gevonden. Zelfs indien Dr. Jameson in de eerste plaats verantwoordelijk is voor den laatsten fatalen stap, kan de heer Rhodes de verantwoordelijkheid niet ontgaan van eene daad, die bepaald was den juiststen tijd, waarop zij plaats vond, en dat met zijne goedkeuring, waren de omstandigheden te Johannesburg gunstig geweest.

Ten besluit kan Uw Komite slechts hun grooten spijt te kennen geven dat de heer Rhodes niet tegenwoordig is geweest om het Komite zijne eigen lezing te geven over de zaken waarover het gelast is te rapporteeren, te meer daar zij schoorvoetend tot de gevolgtrekking gedwongen zijn, afgaande op het getuigenis voor hen, dat het aandeel door hem genomen in de organisatie welke aanleiding gaf tot den inval aan het hoofd waarvan Dr. Jameson zich stelde, niet bestaanbaar was met zijnen plicht als Eersten Minister der Kolonie.

Maar aarzelend en schoorvoetend als voorgaande uitspraak is even beslist is het vonnis van het Londensche Komite, dat begint met te verklaren over 't algemeen de bevindingen van het Kaapsche Komite over te nemen, doch verder te gaan daar men gegevens en getuigen voor zich had welke niet ter beschikking waren van het Kaapsch Komite. Hier hebt ge dan het zondenregister van den heer Rhodes volgens het Londensch Komite:—

“In Juni vormde de heer Rhodes met den heer Beit een plan om de ontevredenheid te Johannesburg te organizeeren, door wapens en geld te bezorgen met 't oog op een opstand aldaar, in eene krijgsmacht

onder dr. Jameson aan de Tranvaalsche grenzen te plaatsen om den opstand te steunen, waaromtrent de heer Beit uitdrukkelijk verklaarde, dat het plan van den heer Rhodes uitging.

De wapens, welke aan de opstandelingen te Johannesburg geleverd werden, werden in 't geheim in de Transvaal binnengesmokkeld met behulp van De Beers maatschappij, waarvan de heer Rhodes een der voornaamste directeuren was.

De verzekering door de heeren Rhodes in Beit gegeven omtrent de tegenwoordigheid van den Hoogen Commissaris werd zonden zijn medeweten of toestemming gebruikt als aanmoediging om den opstand te doen uitbreken.

Het word toegestemd dat er gedurende eenigen tijd groote ontevredenheid heerschte te Johannesburg, ten gevolge van de grieven der uitlanders. Maar welke regtvaardiging er ook al moge geweest zijn, voor de handwijze van den heer Rhodes, en met behulp van de troepen der Gecharterde Maatschappij om opstand te bevorderen tegen de Z. A. Rep., is er geene regtvaardiging

“Alhoewel Dr. Jameson de grens overtrok zonder autoriteit van den heer Rhodes, was het toch altijd een deel van het plan dat de troepen gebruikt zouden worden ter ondersteuning van een gewapenden opstand in de Transvaal. Dus ruste er een zware verantwoordelijkheid op den heer Rhodes, ten spijte van het feit dat Dr. Jameson op het laatste oogenblik de Transvaal binnentrok zonder directe sanctie van den heer Rhodes.

De heer Rhodes hield zijne plannen verborgen van Lord Rosmead, den Hoogen Commissaris aan de Kaapstad, van zijne eollegas in de Kaapsche Regeering en van de “Board of the British S. A. Company.”

Edoch, heel natuurlijk komt nu het algemeen rechtsgevoel zich aldus nitspreken: “Goed, deze is nu de *misdadaad* van den heer Rhodes, maar wat is nu zijn *straf*? De straf behoort toch geëvenredigd te zijn aan de misdadaad.”

Zeer goed. Dat erkent elkeen. Maar hierbij benken men (1) dat de straf moet uitgesproken worden door het bevoegde hof, en (2) dat dit moet rekening houden met den stand van den misdadiger evenzeer als met de zwaarte van de misdadaad, waarbij men nog bedenken moet dat de heer Rhodes lang niet ongestraft is gebleven. Hij is van de hoogste hoogte door eenig staatsman tot heden in Zuid Afrika bereikt gedaald tot de algemeene veroordeeling van de gansche bevolking des lands. Hij heeft zijne betrekkingen moeten neerleggen als Premier der Kaapkolonie en als Bestierend Directeur der Gecharterde Maatschappij. Daarbij moest hij een vuurproef en openbaarmaking doorstaan, zelfs van geheime telegrammen en kabelgrammen, gelijk we gaan tweede voorbeeld kennen in de geschiedenis van ons land. Bovendien heeft hij een groot deel van zijn vermogen evengoed verloren als zijn naam en het vertrouwen dat hij vroeger bezat. Voorwaar, voor een man van zijn positie en stand geen geringe staf.

Toch erkenne wij dat hier sandoor niet de strengste eischen van algemeen rechtsgevoel is voldaan. Deze is feitelijk slechts de straf der publieke opinie. Maar wil men een gerechtelijk vonnis, welaan dan zeg ons: 1) Welk hof moet dat vonnis uitspreken, en 2) op welke wet moet zulk een vonnis gegrond zijn? Het is opmerkelijk dat degenen die om verdere wraak roepen zoowel in Engeland als hier, nog nooit deze vragen hebben kunnen beantwoorden. En dat is toch wel het eerste.

Het eenige praktische punt tot heden vermeld, is dat de heer Rhodes niet langer lid van Harer Majesteits Geheimen Raad mag blijven. Dat is natuurlijk eene kwestie voor de Rijksregeering te beslissen. We kunnen alleen hierbij opmerken, dat deze meer een eertitel dan een functie is, omdat in deze eeuw nog geen voorbeeld voorkwam waarin deze titel ontnomen werd. Toch om ons eigen gevoelen uit te spreken, moeten wij verklaren dat wij meenen de heer Rhodes

moest zelf vrijwillig daarvoor hebben bedankt; dat ware o.i. voor hem en voor den Britschen naam veel beter.

Maar nu een verdere rechtspraak tegen den heer Rhodes te verkrijgen, daartoe is tot heden de praktische weg niet aangewezen. Wat kunnen, wat moeten wij dan nu doen in dezen? Welke is de verstandige gedragslijn voor ons als Afrikaners na deze dingen die er gebeurd zijn? Deze vraag hopen we in een volgend artikel te behandelen.

VI. (SLOT.)—WAT NU GEDAAN ?

IN de veroordeeling van het Jameson komplot, en inzonderheid van den heer Rhodes als den hoofdaanlegger, zijn we het allen eens. Eveneens komen we allen daarin overeen—gelijk het Bondscongres te Burgersdorp voorloopig en te Malmesbury definitief esloot—dat wij als Afrikaner partij den heer Rhodes niet langer kunnen volgen na hetgeen gebeurd is. We allen drongen er op aan en keurden het goed dat hij moest aftreden als premier en als bestierend directeur der Gecharterde Maatschappij, alsmede dat de Rijksregeering de noodige waarborgen gaf tegen herhaling van iets dergelijks, de zaak grondig moest onderzoeken en de schuldigen straffen.

Maar wat verschil blijft er dan nu over ? Het eenige dat wij zien kunnen is : sommigen willen dat de heer Rhodes verder moet gestraft worden. Maar we hebben gezien : dat kunnen wij niet doen. Tegen de Kolonie heeft hij geen misdadig gepleegd die strafbaar is onder de termen der wet. Als hij gestraft moet en kan worden, moet de rijksregeering zulks doen. En petitiees daartoe te richten aan de overheid werd zelfs door het sterkste anti-Rhodes orgaan *onpraktisch* verklaard.

Wat moeten, wat kunnen we dan verder doen ? Laat men het ons aantoonen als praktische mannen van gezond verstand en we zullen meegaan als het doenlijk is. Maar laat ons toch niet, in vredes naam, met

schimmen vechten, en toen bereiking van persoonlijke en partij doeleinden onze partij verscheuren en dus onze gemeenschappelijke belangen benadeelen. Of zullen we, nu we den heer Rhodes niet kunnen uiteenscheuren, onze wraak op elkaar koelen en onze partij verscheuren ?

Nog eens, wat wil hun ? Laat men dat duidelijk verklaren en we zullen allen daartoe samen werken. We willen al het mogelijke doen om het gedaan kwaad zoover doenlijk te herstellen. En, goed toegepast kan ook uit dit kwaad een zegen voor onze nationaliteit geboren worden, zoo het ons, na de wakkerschudding, nu tot eensgezindheid en samenwerking brengt. Maar laten we toe, als gevolg van het Jameson komplot, dat onze partij van een gescheurd wordt (waartoe gevaar bestaat), dan is dit een veel erger kwaad dan het komplot zelf.

Wat wij dan meenen dat nog gedaan kan worden is :

1) Waken tegen een gemeenschappelijken vijand van welke zijde die ons ook aanvalt en daartoe alle onderlinge geschillen voor zoolang ter zijde leggen. Laat ons bijv. niet toelaten dat zulk een man als Sir Graham Bower ooit weer aangesteld wordt als Imperiale Secretaris aan de Kaap.

2) Maar laat ons vooral, nu we weldra, eene algemeene verkiezing hebben voor Hooger- en Lagerhuis, de noodige waarborgen eischen van onze kandidaten, dat zij zich vereenigen met onze B ndsbeginselen

en politiek, als uitgesproken op onze Bonds congressen, en die zullen handhaven. En willen de kandidaten ons deze verzekering niet geven, laat ons hun dan geen enkele stem geven. Wel te verstaan, gelijk op 't Bondscongres te Malmesbury gezegd werd: Stelt de heer Rhodes iets goeds voor in het Parlement, en onze leden stemmen daarvoor, dan stemmen zij niet voor den *persoon*, maar voor de *zaak*.

Maar laat ons niet mannen van ervaring-verdienste en bekwaamheid, die met ons in deze punten meegaan, willen uitwerpen eenvoudig omdat zij niet tot die uitersten konden meegaan, welke sommigen onzer in de eerste opbinding vorderden.

We gaan naar de stembus. Onze tegenpartij keert versterkt, beter georganiseerd dan ooit terug, en gaan wij op met verdeelde gelederen, dan behoeft men waarlijk geen profet of profeten-zoon te zijn om te zien dat we verliezen zullen; ja, alligt, zulk een neerlaag kunnen lijden dat onze partij in geen jaren, mogelijk nooit weer daarvan bekomt.

Daarom, bij onze gemeenschappelijke vaderlandsliefde, laat ons toch eenstemmig zijn! We zeggen dit niet uit medelijden voor den heer Rhodes, maar uit liefde tot ons land en volk. Laat ons elkaar verstaan waar misverstand heerschte, en laat ons samenwerken als tevoren, in eendracht en liefde, en er zal zegen zijn.

Ons woord is gesproken.

